

JAVASLATTÉTEL A BÜKKI NEMZETI PARK RÉSZÉRE A BAGLYAS-KŐ 2019-ES FELTÁRÁSI EREDMÉNYEIN ALAPULÓ PÁLYÁZATI MEGVALÓSÍTÁSRA

(Az INTERREG V–A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program keretében megvalósuló, SKHU/1601/1.1/267 azonosító számú „LIVING HERITAGE” – Határon és korokon átívelő kulturális örökség bemutatása a történelmi Nógrád területén című projekt 2. üteméhez)

ÁSATÁSI EREDMÉNYEK

Előzmények

Salgótarján határában, a jelenlegi városmagtól nyugatra, a felhagyott József- és Károly-akna közvetlen közelében található Baglyas-kő vára. A két természetes bazaltkúp között egykor bevéssett fagerendákon egy többszintes Árpád-kori erődítmény állhatott. A Salgótarjánba vezető királyi út mentén elhelyezkedő vár mára már teljesen elpusztult, csak az erodált, helyenként bevéssett nyomokkal és két esetben feltételezhetően gerendafészek nyomát őrző mélyedéssel tarkított bazaltkúp felszíne látható. A 18. század megyei krónikása, Radványi Ferenc is csak elpusztult várról ír: „Alig érdemelné meg a vár nevet s inkább az etimológiára kellene hallgatnunk, s helyben kellene hagynunk azt, hogy inkább a baglyok fészke ez, mint erődítmény.” A vár szabálytalan alaprajzú, belsőtornyos, ovális alakú udvarra rendelkezhetett.

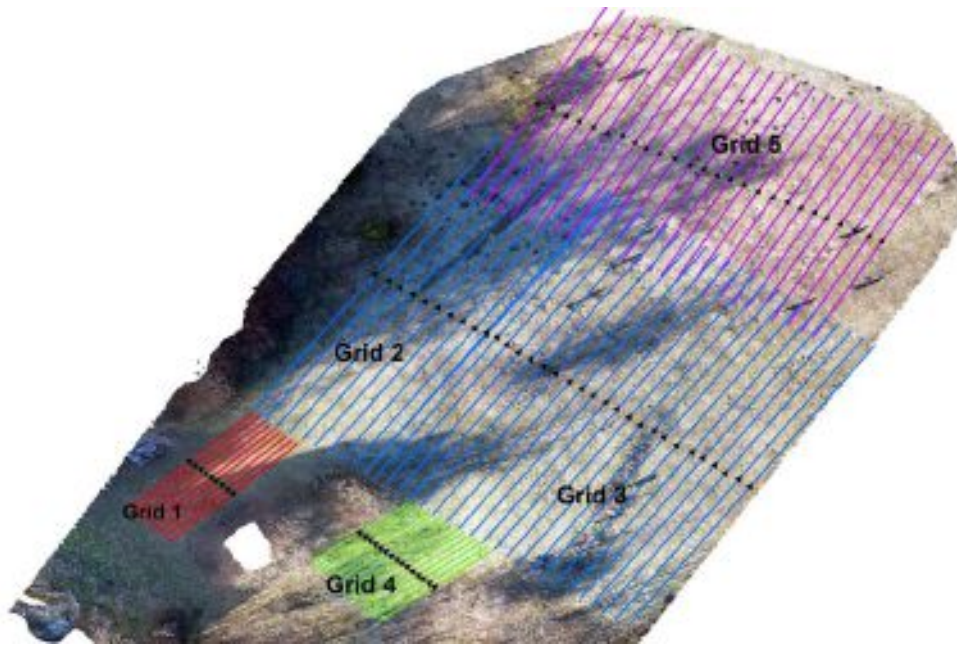
Mocsáry 1826, 242. ábrázolása a várról (Lehnhardt S. metszete után)

Első említése valószínűleg 1268-ból származik. Az 1310-es években a Kacsics nemzetségből származó I. Péter ispán fia, II. Péter volt Baglyas-kő ura. Még ebben az évben a nemzetség átadja a várat a trencsényi oligarchának, Csák Máténak. A család ezen ága a rozgonyi csatában az ő oldalán harcolt, Károly Róbert ellen. Csák Máté halála után 1327. május 21-én I. Károly Róbert a hűtlen „Bogloskw-i Illés” fia Péter fia Péter „Bogloskw” birtokát Tamás erdélyi vajdának adományozta. Vára ekkor már romokban hevert. A hagyomány szerint Károly Róbert leromboltatta és lakóit megcsönkített. A Kacsics-család szécsényi ága ekkor emelkedett fel (Szécsényi Tamással az élen), míg a tarjáni ág kegyvesztettsége miatt feledésbe merült.

A területen régészeti kutatás még soha nem folyt, mindössze egyetlen publikáció érintette, mutatta be részletesebben (SIMON 1988). Ezért a jelenlegi pályázat keretében végzett munka alapkutatásnak minősül. A feltárás előtt teresztiális LIDAR felmérés készült a várról, valamint talajradaros kutatás, amely elősegítette, hogy olyan helyeken jelöljünk ki szelvényeket, ahol régészeti objektumok várhatók, és ne véletlenszerűen kutassunk. A vár teljes területét érintő fémkeresős vizsgálat is megtörtént még az ásatások előtt.

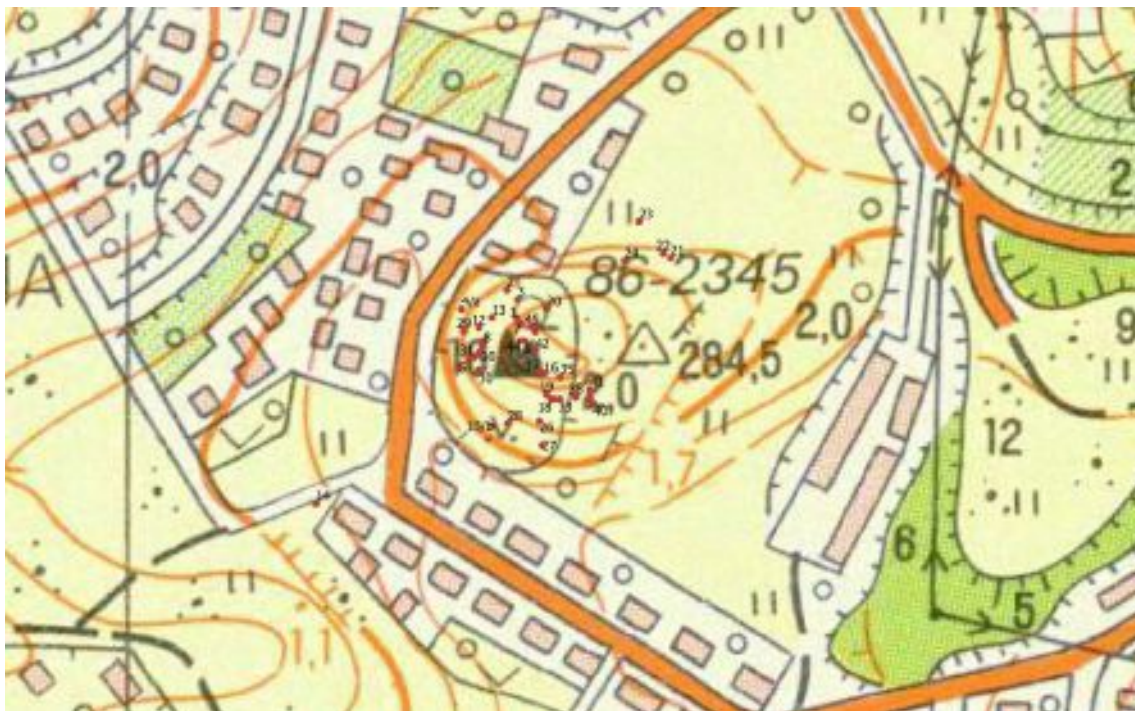
LIDAR-felvétel a lelőhelyről

Talajradar felmérés a vár északi előterében (fekete háromszögek jelzik a lehetséges régészeti objektumokat)

A 2019. február végéig elvégzett fémkeresős kutatás során talált több mint negyven darab régészeti korú vas- és színesfém lelet igen érdekes megvilágításba helyezte elképzeléseinket az eddig régészeti módszerekkel kutatatlan várról. Három Árpád-kori érem (nagy réztartalmú bécsi fillérek) jelenléte beleillik a mostanáig csak írott forrásokból ismert vártörténetbe, egy Ferdinánd-denár pedig még későbbi, eddig számunkra ismeretlen foglalási periódust mutathat. A három fellelt nyílhegy akár a 13-14. század fordulóján lezajlott, tartományúri időszakhoz köthető ostrom során is a földre kerülhetett; érdekes viszont a két, kis átmérőjű vas puskagolyó jelenléte. Az 1320-as években a várat már romként említik az okleveles adatok, utóbbi tárgyak viszont felvetik annak lehetőségét, hogy a husziták „újrahasznosíthatták”, megszállhatták és valamilyen szinten ismét kiépíthették a várat. Ez már csak azért is lehetséges, mert tudjuk, hogy a közeli Salgó-várat 1460-ban Mátyás király ostrommal foglalta vissza a „cseh testvérektől”, akik a Belső-Cserháiban is szálltak meg várakat, például Szandát.

Ezek az adatok eddig ismeretlenek voltak előttünk, a várat pusztán Árpád-kori várként katalogizáltuk. Az új eredmények arra utalhatnak, hogy háborús időkben a várat számon tartották és időszakosan újra megszállhatták, kisebb fegyveres alakulatokat, helyőrségeket állomásoztatva benne, és lehetnek a Csák Máté-féle vereség és lerombolás, elhagyás utáni megújított periódusai is. A szelvényeket részben a talajradaron megjelenő, mélyebb sáncárcokot jelző anomáliák (1. és 3. szelvények), részben pedig az értékesebb fémleletek dúsulásai (4. szelvény) mentén jelöltük ki.

Fémkeresőzés közben talált felszíni fémleletek

A Baglyas-kő geológiai környezete

A 301 méter magas Baglyas-kő Salgótarján nyugati határában egy a 270 méteres térszintről kiemelkedő sztrato-vulkán. A Karancs-hegység kis bazaltkúpjai között a baglyas-kői csak kisebb dyke-szerű áttörés. A meredekfalú vulkáni kúpot főleg bazalttufa és kisebb mértékben bazalt alkotja. Ez a barna színű, durva szemcsés bazalttufa nagy méretű endogén zárványokkal, valamint az áttört rétegek anyagából származó megpörkölt exogén zárványokkal rendelkezik. Ennek erodált anyagát a teljes vulkáni kúp körüli teraszos dombháton és a kúp körüli holocén lejtőkön is megtalálhatjuk. Az ásatási szelvények feltöltődési rétegeiben is legnagyobb százalékban az ebből származó törmelékeket lehetett dokumentálni.

A bazaltkúpokat átvizsgálva nem találtunk olyan egyértelmű nyomokat, amelyek biztosan régészeti jelenségekként, korszakokhoz kötve lennének dokumentálhatók. Még a gerendaszéknek tartott bevágások sem biztosan Árpád-koriak. Jelenleg nem is ismert olyan természettudományos módszer, amely annak kimutatására lenne alkalmas, hogy a kőben, kövön található emberi megmunkálási nyomok korát meghatározza. Tekintve, hogy a területen bányatevékenység zajlott száz évvel ezelőtt még, a jelenlegi nyomok akár ahhoz az időszakhoz is köthetők.

A fémkeresőzés során egy vadcsapáson lehetséges gyalogfeljárónak tartható ösvényről közelebbi kutatás során bizonyosodott be, hogy nem régészeti jelenség.

Baglyas-kő, a kettős bazaltkúp formázott oldalai, drónfotó (ArchaeoJedi 2019 ©)

Az ásatás eredményeinek rövid bemutatása

A kutatás előterében leginkább az Árpád-kori vár és szűkebb környezetének, valamint az egykori erődítés szerkezeti elemeinek a feltérképezése állt: a vár alapításához, valamint pusztulásához kapcsolódó jelenségek, valamint a kontextusban található régészeti leletek felkutatása. Mivel az egykori vár teljes egészét az évszázadok során elhordták, valamint az erózió során csak a természetes bazaltkúpok és a szálkő látszik ki, ezért az ásatási szelvényekkel inkább a vár védműire és a teraszos előterére koncentráltunk. Négy kisebb szelvényt húztunk ki. Az 1. szelvényrel a vár közvetlen előterében húzódó belső védműárkot, a 2. szelvényrel az attól keletebbre lévő felső teraszt, a 3. szelvényrel a második külső védműárkot, valamint a 4. szelvényrel a vár domblábánál húzódó széles teraszt kutattuk meg.

1. szelvény

Az előzetes geofizikai felmérés során itt egy nagyobb árkot jelzett a felmérés. Erre egy észak-déli irányú szelvényt tűztünk ki. A felső humuszos réteg eltávolítása után (SE-1) két szélesebb árkot sikerült ledokumentálni (Obj. 1–2, SE-2/3IF és SE-4/5IF). A déli, várhoz közelebb eső árok teljes szélességét nem sikerült feltárni, mert a vár egykori bazaltkúpjáról az évszázadok során a még félig nyitott árokba óriási méretű bazalttöredékek hullottak bele, azonban az árok formája és íve alapján valószínűleg egészen a vár kúpjáig tarthatott. Az északi árok teljes szélessége nagyjából 3,5 méter volt. Mindkét árok felső feltöltődési rétege nagyméretű kövekkel, valamint őskori és késő középkori/kora újkori kerámiatöredékekkel volt tele. Az ez

alatt lévő feltöltődési rétegekben (SE-6, 7) már leginkább a 14-15. századra datálható kerámiatöredékeket sikerült ledokumentálnunk: gyorskorongolt, keményre kiégetett, enyhén galléros peremű fazekak töredékei az oldalukon csigavonalban bekarcolt és besímített vonalakkal, valamint fehér és szürkésfehér, keményre kiégetett edények vörös színű festéssel, stb. Emellett néhány vastárgyat is sikerült feltárnunk, főleg hétköznapi használati és viseleti tárgyakat (szegek, vaskés, sarkantyú) valamint egy golyóöntő fogót.

Baglyas-kő felülnézeti fotója a szelvényekkel, drónfotó (ArchaeoJedi 2019 ©)

Az északi árok alján egy nagyon kevert réteg jelentkezett (Obj. 14, SE-39/40 IF), amely meredeken vágódott lefelé az altalajba. Az árok legalsó feltöltődésében szintén 14. századi kerámiákat találtunk. A kiásott árok formája négyszögletes, alja padkás, nyugati irányba enyhén lejtős. A profilok és a jelenség formájának tüzetesebb vizsgálata alapján valószínűleg a kutatószelvényvel sikerült a kapuzat nyugati, szögletes záródásába beleásni. Maga a kapu a kutatószelvénytől keletre helyezkedhetett el. Az árok közvetlen déli oldalán – a két védműárok között – részben a védműárok déli falába beleásva egy keskeny, négyszögletes átmetszetű árkot sikerült feltárni. Ugyan az alján cölöplyukakat nem találtunk, de a formája és az elhelyezkedése alapján talán egy egykori paliszád árkat találtuk meg (az sem lehetetlen, hogy egy gerenda-alapárokba fektetett gerendán állt a teljes szerkezet). Négy szintet bontottunk ki, a szelvény teljes feltárt területe 76 m².

2. szelvény

A vár keleti előterében elhúzódó keskenyebb teraszon újabb szelvényt nyitottunk. A nagyon vékony humusz – átlagosan 35 cm vastag – elbontása után csak egyetlen sekély cölöplyukat találtunk. Sajnos betöltése leletmentes volt, így pontos korát nem lehet megállapítani. A szelvény természetes humusz-betöltődéséből jellegtelen bronzkori kerámia került még elő. A feltárt terület 24 m².

3. szelvény

A 3. szelvénnel az előzetes geofizikai felmérés által előre jelzett széles árokra koncentráltunk. A szelvény közepén, a felső humuszos réteg (SE-1) eltávolítása után egy széles, több betöltődési réteggel rendelkező árkot sikerült ledokumentálni (Obj. 8, SE-20/21IF, SE-22). A felső rétegek alatt – amelyekben nagy mennyiségű bazalttöredék, őskori és késő középkori kerámia került elő – egy újabb, suvadásokkal tarkított feltöltődés jelentkezett az árok alján (SE-34). A főleg 14-15. századi kerámatöredéket tartalmazó réteg közvetlenül az interfészen feküdt. Az árok teljes kibontása után a formája két nagyobb szakaszból állt. A felső szakasza – a védműárok déli fele – több lépcsőn keresztül lankásan mélyedt az alatta lévő őskori rétegekbe, míg az északi felén egy nagyjából 2,5 méteres szakaszon meredek fallal mélyedt az altalajba.

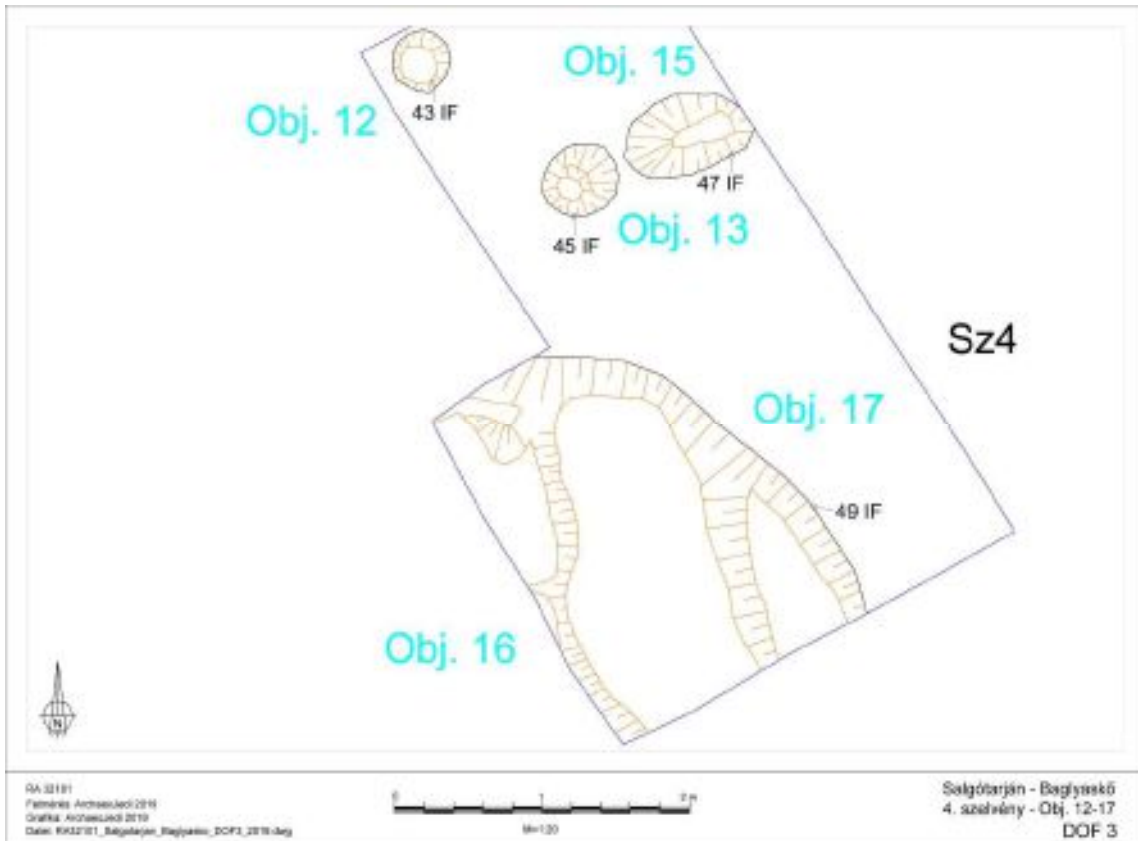
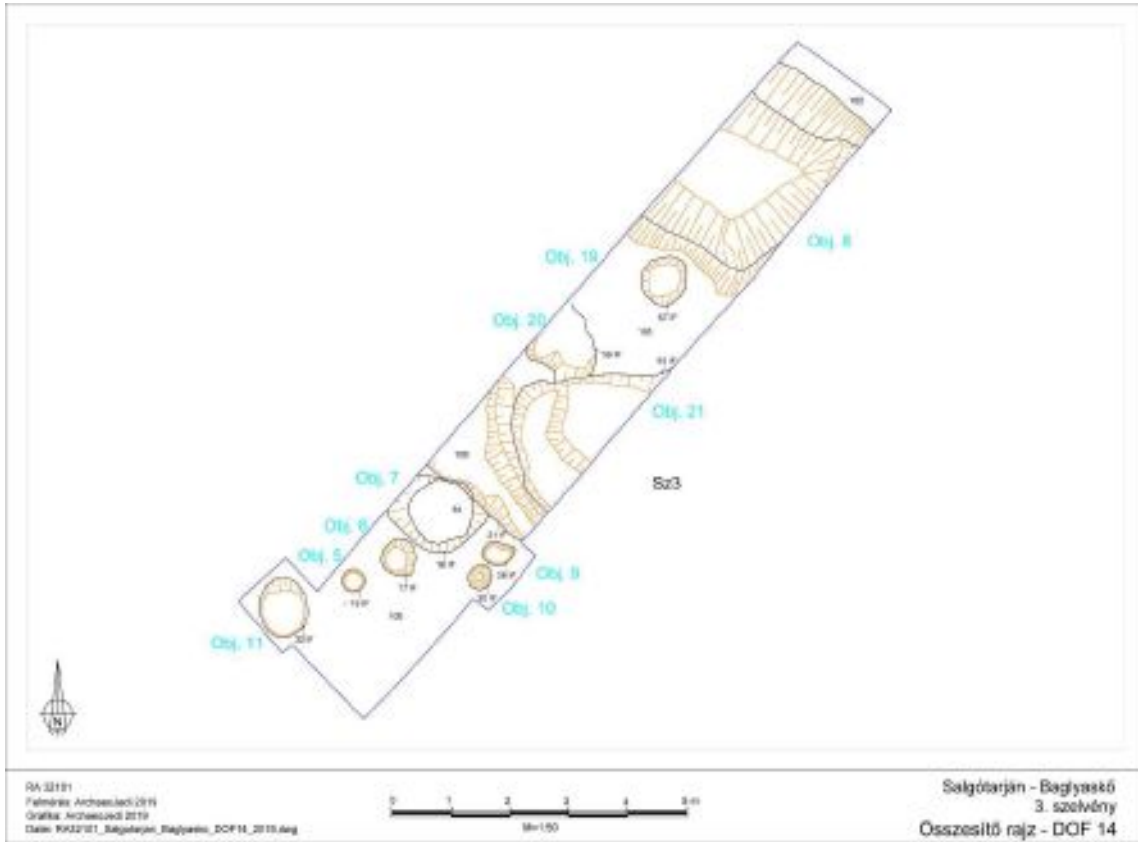
Az árok ezen szakaszán sikerült a védműárok négyszögletes lezárását ledokumentálni. Valószínűleg itt is a hajdani kapuzat nyugati lezárását tártuk fel, ahogy az 1. szelvényben megfogtuk, ahol az árok véget ér. Paliszádnak vagy egyéb szerkezetnek a nyomát itt sem találtuk, azonban a felső betöltődése nagyon nagy mennyiségű és nagyságú kövekkel volt tele (SE-22). Ezek valószínűleg az árok mögött lehettek felhalmozva (esetleg a védmű mögött felhalmozott földsánc megerősítésére szolgáltak), amik az évszázadok során az erózióval belesúsztak a még nyitott árokba.

Az árok interfésze jelentősen belevágódott az alatta húzódó, enyhén törmelékes őskori feltöltődési rétegbe, amely a hatvani kultúra időszakára datálható (SE-23: planírozás vagy járószint). Ezen a szinten három nagyobb, őskori sütőkemence platniját sikerült ledokumentálni (SE-24–26). A két kisebb platni mellett a nagyobb, omladékos felülettel, platnival és kerámiaalapozással rendelkező kemence a benne lévő leletek alapján biztosan a kora és középső bronzkori hatvani kultúra időszakára datálható: nagyméretű hombárok seprűs díszítéssel. Az alatta lévő rétegek és különböző objektumok (Obj. 19–21) azonban már egy másik időszak jelenségei. Az előkerült nagy mennyiségű kerámiatöredék alapján a késő rézkori badeni időszak klasszikus fázisára keltezhetők: kúpos vagy tölcseres formájú mericék, kétosztatú tálak díszgombokkal, nagyobb, durvított felületű fazekak, gyakran a perem alatt bebökődéssel és ujjbenyomásos szalagdíszekkel. Esetenként megjelenik a széles, enyhén szögletes szalagfűl is. Ezek az objektumok azonban már mélyebben fekszenek, egy lépcsős terasz alsó felén. Valószínűleg a késő rézkor időszakában mesterségesen teraszos/lépcsős formában alakították ki a domb oldalát, amelyet a későbbi időkben a bronzkor korai szakaszában elplaníroztak és erre ültették rá a kemencéket. A szelvény déli felének felsőbb teraszán szintén a badeni és hatvani időszak objektumai kerültek elő: cölöplyukak és két nagyobb gödör enyhén alávágott oldalakkal (feltételezhetően tárolóvermek). A gödrök leletanyaga főleg a badeni időszakra datálható. 15 szintet bontottunk ki, a feltárt terület 270 m².

4. szelvény

A legalsó szelvény leginkább a vár előtt elterülő hajdani domblábi sík területére koncentrálódott. Itt több objektumot is találtunk a középkor időszakából, valószínűleg egy cölöpszerkezetes földfelszíni ház egyes elemeit (Obj. 12-13, 15, 17). Az egyik cölöplyuk belevágott egy őskori gödörbe. A leletanyag alapján a hatvani kultúra időszakára datálható amorf gödör csak egy része esett a szelvénybe (Obj. 16). Nagy kiterjedése, suvadásos betöltődése, valamint amorf formája alapján valószínűleg egy nagyobb agyagkinyerő gödörről beszélhetünk. 70,5 m² a feltárt terület.

Összefoglalás

A négy szelvényben feltárt jelenségek egy jól meghatározható egységbe tömörülnek. A középkori jelenségek a hajdan volt középkori vár egykori védművének a részeit mutatják: az elő-védművének az árkát egy feltételezett kapuval, valamint a vár előtt lévő belső kettős védműárkának és paliszádjának a maradványát. A feltöltődési rétegek alapján ezek valamikor a 14. század folyamán veszítették el a funkciójukat, ami jól egybeesik a történeti forrásokkal is – ti. Károly Róbert ekkor rombolja le a várat. Valószínűleg a domblábi középkori település szintén ebből az időszakból származhat. Az Árpád-kor korábbi időszakából és a vár alapításának korszakából karakteres leletet vagy jelenséget nem sikerült feltárnunk, bár néhány ásatási lelet akár 13. századi keltezéssel is indítható.

A 3. és 4. szelvény őskori jelenségei alapján itt egykor egy nagy kiterjedésű, mind a badeni időszak, mind a hatvani kultúra időszakát felölelő település létezett. A leletek és a kiásott objektumok alapján a domb oldalát a késő rézkor időszakában mesterséges teraszokkal látták el, és a telepjelenségeket ezeken helyezték el. A bronzkor idején ezeket a teraszokat elplanírozták – amelyben segíthetett a természetes erózió is – és ebbe a rétegbe vágták bele a saját jelenségeiket: többek között három nagyobb, többször megújított sütőkemencét is.

A lelőhelyről néhány ízben már került be közgyűjteménybe (DMB, Salgótarján; KFM, Szécsény) őskori kerámialelet, így ismert és várt volt számunkra, hogy lesznek a középkor mellett késő rézkori és kora-középső bronzkori jelenségek is. Ezen kívül azonban a Koszider-Hatvan időszak utáni periódusok (késő bronzkor, Kyjatice kultúra), a középső rézkorra utaló leletek (Bodrogkeresztúr, Ludanice vagy Hunyadihalom kultúra?), a Baden-komplexumon belül egy korai Boleráz és egy későbbi Kostolác horizont a klasszikus Baden mellett, valamint neolitikusnak tartható leletek is előkerültek. Ezek nagy részéhez azonban objektum nem tartozott. Az őskori leletek nagy része sajnos a középkorban kiépült védművek, valamint a jelenkori bányaművelés és az egyébként is meglevő, állandóan ható természetes erózió miatt másodlagos helyzetben feküdt.

Nógrád megyében több évtizede tartja magát az az elképzelés, hogy a késő rézkort túlélő népségek megérik itt a kora bronzkori új népségek bejövételét és azokkal együtt alkotnak új régészeti kultúrát (pl. PATAY 1999). Az elképzelést éppen egy salgótarjáni ásatási eredményre, a Baglyas-kőtől nem túl távoli Pécs-kő feltárására alapozták. Az elmúlt évben megjelent újra-feldolgozás során azonban kiderült, hogy ez az elmélet erősen túlhajszolt és nem sok valódi tényen alapul, bár teljesen elvetni sem lehet még (HORVÁTH 2018).

A Baglyas-kői feltárás annyiban egészítette ki eddigi ismereteinket, hogy a 3. szelvény felső részében megjelenő, egymás alatti, már szinte tell-jellegű, vastag réteget képező települési

struktúra igen hasonló lehetett a Pécs-kőihez, ahol ezekben a rétegekben egymást elválasztó jelenségek (pl. természetes talajképződés vagy mesterséges planírozás) híján kontinuitást láttak. A korszakokat vagy kultúrákat egymástól elválasztó rétegek a Baglyason sem voltak, azt azonban láttuk, hogy a folyamatosan használt őskori időszakokban igénybe vett tereprendezések bolygatása és a bányá, valamint a természetes erózió milyen rombolást vitt véghez az in situ jelenségek és leletek közt.

A pályázat 2. ütemében megvalósítható, a feltérési eredményekre épülő lehetőségek

A leletek helyszínen történő bemutatása

Szándékunk szerint a Baglyas-kőn 2019. év első felében feltárt leletek a salgótarjáni Dornyay Béla Múzeum régészeti gyűjteményébe fognak bekerülni, majd tartós letéti szerződéssel a Bükk Nemzeti Park Baglyaskői bemutatóhelyén helyezzük el őket véglegesen. Az ásatás végére a leleteket a múzeum gyűjteményébe begyűjtöttük.

Az értékesebb leletek véleményünk szerint a látogatóközpont épületében egy állandó kiállítás formájában lennének bemutatva. Indokolt a fémkeresőzés során előkerült tárgyak számára önálló vitrin létrehozása. A kisebb méretű leleteket (érmek, veretek) vagy nagyító alatt lehetne bemutatni, vagy fotón, rajzon nagy méretben kiemelni. Az eredeti műtárgyak védelme érdekében fontos a megfelelő műtárgykörnyezet kialakítása (fényerő, páratartalom, hőmérséklet, stb.), amihez a paramétereket restaurátor állapítja meg – javasoljuk a Dornyay Béla Múzeum szakemberének, Gulyás Gábornak a bevonását. A fentieket színes, informatív tablók egészíthetik ki, amelyeken bemutatható a vár története, ábrázolásai, a feltérás menete, stb. Interaktív táblán, érintőképernyőn érdemes bemutatni a domborzati modellt, a légitatókat, és a talajradar által adott képet. A jellegtelen töredékeket, tucattárgyakat, amelyeket egyébként is leselejteznénk, helyszíni bemutatóhelyekhez vagy gyerek-homokozókhoz használnánk fel dekorációként és illusztrációként. A kiállításba és in situ installációkba be nem vont leletek tárolásáról, elhelyezéséről a BNP gondoskodik.

A megvalósítható bemutatás (helyszínek, programok, kiadványok)

Mivel az ásatások során nem várt számú középkori érme (bécsi fillérek, denárok) került elő, érdemes lehet készíttetni egy kétrészes verőtövet valamelyik pénz mintájával, amelynek segítségével a látogatók másolatot készíthetnek maguknak, amelyet magukkal vihetnek emlékként. A látványosabb, kiegészíthető kerámiaedényekből hiteles műtárgymásolatok is készíthetők (pl. Bercsényi Fazekasműhely vagy Véninger Péter megbízásával), amelyek

kiállíthatók, esetleg a kiállítótér boltjában megvásárolhatók lehetnének. Évente ismétlődő alkalmakkor érdemes lehet a középkori kézműves mesterségek helyszínen történő bemutatása, a vár területén vezetéssel összekötve (kovácsolás, kerámiaművesség, bőrművesség, stb.).

A feltárás eredményeit érdemes lenne rövidebb népszerűsítő, magyar és idegen nyelvű kiadvány formájában is bemutatni. Ezzel kapcsolatban törekedni kell arra, hogy interaktív, látványos mű szülessen sok színes képpel, fotóval, ábrával, térképekkel, rajzokkal. Ezt akár 2019. végére is elő tudjuk állítani. A későbbiekben sor kerülhet az anyag részletes tudományos feldolgozására is, kifejezetten a szakmai közönség számára, amely azonban jóval hosszabb időt vesz igénybe egy évnél, és finanszírozása, valamint a BNP-al való közös együttműködés megvalósulása még további tervezést igényel, mert ezen pályázat idő- és finanszírozási keretéből kifut.

A kültéri részen kialakítható lehet egy „régészeti homokozó”, ahol a kisebb gyerekek leselejtezett leleteket vagy műtárgymásolatokat találhatnak meg a régészek által használt eszközökkel (spakli, szeneslapát, ecset, stb.) és módszerekkel.

A felső sánc és a sziklakúp bemutatása

Az egykori vármag területén feltételezett paliszádós erődítés létét az ásás során nem tudtuk igazolni, így ennek bemutatására nem lesz lehetőség. Az 1. és 3. szelvényekben is ismétlődő, talán kapura utaló jelenség a sáncárcokban azonban, bár egyértelműen nem rekonstruálható, mégis olyan volumenű, amelynek bemutatására a jövőben kísérletet tehetünk. A kapu kivitelezése és megvalósítása még további utánajárást igényel. A kettő közötti összekötött vonal talán egy egykori, a várba felvezető szekérutat rajzolhat ki.

A fémkeresős kutatás során talált tárgyak a vár északi lejtőjén összpontosultak, így felmerül az a lehetőség is, hogy a leletek helyét jelző színes zászlók meghagyhatók-e a felületen, esetleg kiegészítve a tárgyak megnevezésével, fotójával, arra egy régészeti barangoló ösvény is kiépíthető.

Ez mellett az itt lévő információs táblát frissíteni szükséges a kutatás új eredményeivel, illetve az egykori árok vonalát lehetőség lenne jelezni akár növényzet telepítésével, akár a már említett régészeti gyalogösvény vonalának vezetésével.

Nem javasoljuk azonban a bazaltszikla területén semmilyen rekonstrukció vagy más megvalósítási terv kivitelezését, elsősorban a bazalt mállékonysága és a benne levő történeti korok sérülésének, megsemmisülésének lehetősége miatt.

A vároldalban levő árok bemutatása

A vároldal északi oldalán sikerült azonosítani és kibontani a középkori vár igen mély külső árkának kis szakaszát. Amennyiben ezt *in situ* szeretnénk bemutatni a jelenség visszatemetése

nélkül, gondoskodni kell arról, hogy a talaj ne mosódjon be és a metszetsfalak ne sérüljenek, hiszen elsődleges cél az eredeti összefüggéseiben megmaradt lelőkörmények megőrzése, és a körültekintő gondoskodás arról, hogy ezek ne pusztuljanak el. Ennek megoldásához, a műszaki tartalom kialakításához szükség lesz egy műemlékes tapasztalattal rendelkező építész bevonására. Mivel az eredeti szerkezet felépítése nem rekonstruálható teljes bizonyossággal, és több megoldás is elképzelhető, a „visszaépítés” nem javasolt, hiszen egy lehetőség kiválasztása megtévesztheti a látogatókat. Ezért azt javasoljuk, hogy a jelenség mellett elhelyezett információs táblán érdemes grafikai úton bemutatni több elképzelhető szerkezetet. Ebben több, nagy tapasztalattal rendelkező társaság is segítségünkre lehet, pl. a Civertan Grafikai Stúdió, a Pazirik Informatikai Kft.

Őskori jelenségek

Az őskori jelenségek in situ bemutatása, konzerválása annyiban kivitelezhető, hogy a feltárt kerámia-alapozású kemencét a kiállításba vissza lehetne építeni. Mindezen túl a 3. szelvény felső szakaszán északkelet-délnyugati irányú rábontás javasolt minél nagyobb felületen, amely az előkerült telepjelenségeket nagyobb vágatban mutatná és teljesebb települési egységet rajzolna ki például egy teljes lakóházzal és annak műhelykörnyezetével.

Összegzés

A világosan értelmezhető, mutató jelenségek külszíni-helyszíni in situ vagy rekonstrukciós formájú bemutatásában, az értékesebb leletek kiállításában, az eredmények publikálásában, és leginkább további, megásandó felületek nyitásában látunk a közeli és távoli jövőben hasznos és megvalósítható lehetőségeket.

Bibliográfia

Horváth Tünde 2018: A Baden-kultúra Ózd-Piliny variánsa Északkelet-Magyarországon / The Ózd-Piliny Variant of the Baden Culture in North-Eastern Hungary. Martin Opitz, Budapest.

Mocsáry Antal 1826: Nemes Nógrád vármegyének történelmi geographiai és statistikai esmertetése című munkájából.

Patay Pál 1999: A badeni kultúra Ózd-pilinyi csoportjának magaslati telepei. HOMÉ 37, 45–56.

Simon Zoltán 1988: A várak szerepének változása a középkori Nógrád megyében. A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XIV, 103–131.